

Keski-Suomen kynnykseltä

LAURI KUUSANMÄKI *Elämänmenoa entisaikaan*. WSOy. H:ki — Forssa 1954. 279 sivua.

Koulumiehenä ja kotiseuduntutkijana monipuolisesti ansioituneen Lauri Kuusanmäen täyttäessä 60 vuotta kesäkuussa 1954 ilmestyi painosta vankka nide hänen kuvauksiaan kansanelämän eri aloilta. Radiolähetystä seuranneille ne ovat ainakin osaksi entuudestaan tuttuja, mutta mielellään näin uusii tuttavuutensa. Kuvauksen aiheet ovat etupäässä Jämsän ja siitä lohkaistujen pitäjien piiristä; synnyntäinään korpilahtelaisena lehtori Kuusanmäki onkin saanut tarkkailla sen puolen elämänmenoa aivan kotiveräjältään. Enemmän poikkeaa aihepiiristä kirjan viimeinen luku »Kahvinkäytön historiaa Suomessa», ja teoksen kokonaisuuden kannalta olisikin ollut eduksi, jos tekijä olisi säästänyt sen johonkin sopivampaan yhteyteen.

Ryhtyessään kertomaan Uotilan Taavetin ja Heinlammin Eetlan häistä, joita vietettiin Jaakonpäivänä lähes sata vuotta sitten, Lauri Kuusanmäki lausuu arvelunaan, että niiden ääreen on aiheellista pysähtyä, koska kuluneet vuosikymmenet »ovat muuttaneet ennen tutun ja tavallisen nyt oudoksi ja siitä syystä mielenkiintoiseksi». Tämä lieneekin se maaperä, jolta valtaosa kansankuvauksia on versonut. Kun on havaittu, että jokin tapa tai esineellinen piirre on väistymässä, on kiirehditty tallettamaan häviämään tuomittu edes historian lehdille.

Leht. Kuusanmäen tarkoituksena on ollut saada merkityksi muistiin täsmällisiä ja eloisia ajankuvia 1800-luvulta. Sitä varten hän on haastatellut lukuisia henkilöitä ja kerännyt ai-

neksia arkistoista ja sanomalehtien vanhoista vuosikerroista, mm. pitäjänkirjeitä. Teoksen lopussa oleva kertojien luettelo sisältää kokonaista 130 nimeä. Siinä on kunnanhoidokeista alkaen rusthollareihin, kunnallis- ja teollisuusneuvoksiin saakka. Joukossa näkyy olevan myös vanha längelmäkeläinen, Virittäjän lukijoille hyvin tuttu E. A. Tunkelo. Vanhin kertojista on 1825 syntynyt kirkkoväärti Kalle Perälä, ja nuorimmatkin ovat jo täyttäneet 70 ajastaikaa. Muistitiedon keräämisessä vanhuksilta on oma viehätyksensä, mutta yhtenäisen kuvan luominen hajanaisista katkelmista vaatii taitoa ja kärsivällisyyttä. Kun Lauri Kuusanmäki alkaa esityksensä kirkkomatkoista huomauttamalla, että hän kertoo niistä sen, mitä on kuullut Mannilan Ateenilta ja muilta vanhoilta ihmisiltä, »vähän vain järjestäen heidän tiedonantojaan», niin tätä tuskin voidaan ottaa ihan kirjaimellisesti. Pikemminkin on kysymyksessä kaunis ele, kertojille tarittu kohteliaisuus.

Katsellessamme niitä mosaiikkikuvia, jotka tekijä on sirpaleista koonnut, voimme todeta, että kuvat ovat eheitä ja taitavasti sommiteltuja. Eteemme luodaan eloisia näkymiä keskisuomalaisesta talonpoikaistalosta, sen isäntäväestä, palkollisista ja tuvan nurkassa tai ehkä vielä tavallisemmin saunassa asuvista loisista elikesteistä. Kuusanmäen esitystavalle on tunnusomaista, että hän karttaa yleistämistä; tavallisesti hän ottaa kuvauksen kohteeksi tietyn asumuksen ja tietyt eläjät. Tyypillinen on jo se otsikko, mikä on kirjan laajimmalla

luvulla: »Hirvuoren talo, sen asukkaista, oloa ja elämää». Tuollainen Hirvuori, täydellisemmin Hirvivuori, on omalta näkemältä tuttu vain harvoille, mutta se on muitakin kuin paikkakuntalaisia kiinnostava, koska se on lajissaan 1800-luvun muuramelaista talonpoikaistaloa edustava.

Lehtori Kuusanmäki ei erikoisesti kaunistele alavuohon painuvaa menneisyyttä, mutta sellaisen vaikutelman kuitenkin saa, että hän katselee 1800-luvun oloja etupäässä isäntämiehen silmillä. Jos joku entisen saunakestin poika tarttuisi kynään ja piirtäisi kuvan lapsuusajastaan, niin sen yleissävy ei varmaankaan olisi aivan niin valoisa kuin on Kuusanmäen esityksessä vallitseva. Tuo aika on kuitenkin jo taakse jäänyttä, niin että tavallista lukijaa ei juuri häiritse,

vaikka kertojalla oikea silmä onkin tarkempi kuin vasen.

»Elämänmeno entisaikaan» on paitsi asiallisesti myös tyyllisesti huoliteltu teos. Yksitoikkoisuuden vaaran tekijä on välttänyt kansanomaisella huumorilla, jota hän osaa taitavasti viljellä. Omaa eloaa antavat tyyllille myös kansankielestä peräisin olevat ilmaukset; murteellisia muotoja ei olisi kuitenkaan pitänyt solumuttaa kirjakieliseen esitykseen sillä tavalla kuin Kuusanmäki toisinaan tekee esim. (s. 46): »Ja kourua maistamaan ei kestin perhettä suinkaan unohettu kuhtua.» Valokuvat ja piirrookset antavat havainnollisuutta etenkin rakennuksia ja niiden sisustusta käsitteleville luvuille.

Mielenkiintoinen ja opettava kirja.

VEIKKO RUOPPILA